Tradisjonsrikt arbeidermannskor

i Nydalens Sangforening 1858-1998

Korsang har virkelig lange tradisjoner. Nydalens Sangforening kan ha røtter tilbake til vikingene, antyder den sangglade lokalhistoriker som forteller og viser bilder fra det tradisjonsrike korets virksomhet gjennom 140 år.

AV HARRY LAGERT

Nydalens Sangforening på tur til Maridalsruinene i 1903 med nye sangerluer.

I boka «Sangerliv» og i ulike leksikoner kan vi lese om korsang flere tusen år tilbake i tiden, om tempelsangere foran mørke gudebilder i Mesopotamia og Egypt. På 300-tallet ble det opprettet en spesiell sangskole i Roma, og hopper vi noen «takter» fram i tiden, kan vi spørre: Hva sang vikingene om? Pave Gregor antyder at «de danset rundt offeret og sang avskyelige sanger». Det ble lystigere etter hvert, ikke minst i Nydalens Sangforening.

Nydalen ble i vikingetiden kalt for

Fallandadal, «dalen med fossefallene». Akerselva het Frysja, «den friskstrømmende», der kvernknurren og nøkken tok seg et «mårrabad» under Nydalsfossen – kanskje sang de under dusjen?

Litt nord for Lillo (O-gården), med lett adkomst til elva, lå Kinnbeinarud, den tidligste rydningsplassen vi vet om i Nydalen. «Kinnbeinern» er klengenavnet på han som holdt til på plassen. Da han «brøytet seg rydning i svarteste skog», fant han muligens kjevebein etter bjørn og ulv, som brummet og hylte på disse kanter helt inn mot 1800-tallet. I «ensomme stunder» antar vi at folket i Kinnbeinerstua tok en trall, en sull, en sang for å kvikke opp seg og sine. De kunne sikkert få toner ut av ei seljefløyte også.

DEN MODERNE MANNSSANG

Den moderne mannssang i Norge skjøt fart for alvor da Johan Behrens og hans sangere kom hjem fra et studentermøte i Lund sommeren 1845 og startet Studentersangforeningen. Nordmennene hadde til nevnte sangermøte tenkt å underholde med en sangkvartett, men da de fikk høre svenskenes flotte prestasjoner i firstemt sang, trakk de seg. «Men de kom igjen», og etter studentene dannet også handelsstanden og håndverkerne kor som fortsatt er i virksomhet.

På midten av 1800-tallet reiste Marcus Thrane land og strand rundt og forkynte sitt politiske, sosiale og kulturelle program. Som et resultat av hans virksomhet vokste det fram en betydelig interesse for sang og musikk. Thrane samlet omkring 700 arbeidere i sin forening i Kristiania, og like før St. Hans i 1850 dannet noen av dem sangkor. Blant de tidligste arbeiderkorene var Nydalens Sangforening, som ble stiftet 14. mars 1858.

Stifterne av Nydalens Sangforening med hoffjegermester Otto Gjerdrum i spissen.

MED FABRIKKEN SOM BASIS

Det var fabrikkbestyrer, hoffjegermester Otto Gjerdrum på tekstilfabrikken Nydalens Compagnie, som tok initiativet til stiftelsen. Han fikk med seg i «bestyrelsen» Per Larsen, Julius Johansen, Johan Anthonsen og Johan Jensen, som alle var ansatt på «Nydarn». Det første sangermøtet fant sted i det øvre spinneriet oppe ved Nydalsfossen. «De jublet høit i sky sin sang til fossens muntre klang», som det heter i Sangermarsjen.

De første instruktørene i sangforeningen var lærere ved Nydalens og Ellendalens bruksskole. Øvelsene ble en del år holdt i skolelokalet (Spinnerisalen), der det var plassert et physharmonika (orgel). Da spisehuset Dampen, nå Nydalens Samfunnshus, sto ferdig i 1870-årene, lot «sangera» sine toner klinge ut herfra – med innsatsfylt alvor under øvelsene og med fleip og moro i pausene. Nydalens Sangforening hadde fått «Landkjenning».

Blant de første sangene som ble innøvd på bruksskolen var: «Se fre-

Nydalens mannssangere har i årenes løp vært mye på farten både innen- og utenlands. Bildet foreller en del om det gode humøret blant disse «sangerbrødrene».

dens engel svæver», «Farvel du broder øm» og «Avsted ut i den frie natur». På Dampen ble repertoaret sanger som var både nasjonalromantiske og lystige, fra «Når fjordene blåner» til «En lystig liten knekkert».

«SANGEN HAR LYSNING»

Bjørnstjerne Bjørnson har gitt sin hyldest til sangen med følgende verselinjer, skrevet til Handelstandens Sangforening ved korets 25-års jubileum i 1872:

Sangen har lysning, og derfor den gyder
over dit arbeid forklarelsens skin;
sangen har varme derfor den bryder
stivhet og frost, så det tør i dit sind.
Sangen har evighet, derfor den syder
fortid og fremtid ihop for dit syn,
tænder uendelig attrå og flyder
bort i et lyshav av længsler og lyn.

Bjørnson var langt fra alene om å bidra til korsangens lysning og oppblomstring. En kan med rette si at den korbevegelsen som startet ved midten av 1800-tallet, opplevde en gullalder som varte ut århundret og inn i det neste. Grunnlaget ble lagt av den tids mange fremragende diktere og komponister, som skapte varige verker av stor betydning for korsangens utvikling.

«HER VAR SEDEJORD NOK»

Sangforeningens rekrutteringsgrunnlag i Nydalen var arbeidere og funksjonærer på arbeidsplassene i dalen. Befolkningsveksten begynte så smått i områdene rundt Lillo gård, med husmannsplasser og sagstuer. Akerselva var en nyttig kraftkilde for kverner og sagbruk, som ga arbeidsplasser til befolkningen. Omkring 1850 nådde den industrielle revolusjon Nydalen for

alvor. Etablering og utvikling av industriell virksomhet gikk forholdsvis fort. Ved århundreskiftet var det rundt 1.000 ansatte på Nydalens Compagnie og ca. 500 på Christiania Spigerverk. Jo da, «her var sedejord nok». Det kunne være grunnlag for både kvinne- og mannskor med færre –.

I 1870-åra var nemlig også Nydalens Damekor (Geitosten) i sving og hadde felleskonserter med «mannssangera» både i Bedehuset og på Dampen. Under kong Oscar IIs besøk i skirennet i Mesterbakken 1876 var begge korene med og underholdt sammen med Nydalsmusikken. Ingen tvil om at sang og musikk ga arbeiderne i Nydalen et «forklarelsens skinn».

SANGEN GA STYRKE

Det var ikke akkurat det vi kan kalle «høy levestandard» i industrien rundt århundreskiftet. I Nydalen kunne en tekstilarbeider oppnå en årslønn på ca. 600 kroner, en kvinnelig veverske eller spinnerske 360 kroner. Med 12-timers arbeidsdag kunne det bli slitsomt og vanskelig med økonomien. Det ble spedd på med «barnearbeid» fra ungene på bruksskolen. Men til tross for ulike problemer kunne «sangera» møtes ved Dampen eller på «Plan» foran veveri A søndag morgen «glad såsom fogeln i morgonstunden» for en tur til Trollvannet, Lachmannsfjellet, Frognerseteren eller Lokkeberget der de tok en rast underveis til kirkeruinene i Maridalen. Det var på en slik tur at korets daværende dirigent, Kristian Fonstad skrev og komponerte sangen «Vaar», som han tilegnet Nydalens Sangforening.

Vi kan trygt si at sangen og humoren har gitt glede og styrke i arbeid og fritid både for sangerne selv og for Nydalens Sangforenings tilhørere gjennom 140 år.

PROTOKOLL-POTPURRI «PÅ SANGENS VINGER»

Det finnes ingen nedskrevne beretninger om Nydalens Sangforening før i 1885. Det som er notert fra stiftelsen 1858 og de første 27 årene er basert på muntlige kilder. Vi vil her nevne tre instruktører fra den første tiden med lang funksjonstid i «sangen» – lærerne Niels Pedersen (i 10 år), Johs. Pedersen (i 7 år) og Kristian Fonstad (i 17 år). Fra de siste 63 årene kan nevnes dirigenter som Dag Kristoffersen (i 19 år), Reidar Knoph (i 13 år) og Arne Haslerud som har instruert sangerne på Dampen fra 1972 til i dag. Vi skal ta med noen få innslag i en «protokollpotpurri».

Lover for Nydalens Mandssangforening (Nydalens Sangforening fra 1902) ble vedtatt i juni 1885. Årskontingenten var 20 øre, men ble forhøyet fra tid til annen for å dekke utgiftene til noteskriving. I 1892 hadde koret 27 medlemmer, men året etter var det 82 personer med på årsfesten.

16. mai 1894 søkte Venstreforeningen om å få Nydalens Sangforening til å synge på Eidsvoll 17. mai. På grunn av arbeidet (?) ble ikke dette noe av. «Istedet arrangerte styret det festlig med litt punch på Utsikten 17. mai om kvelden».

En planlagt konsert i bedehuset 1896 ble avlyst idet bedehusbestyrelsen mente at man ikke kunne leie ut huset på en søndag «til saadanne syndige tilstelninger». Sangerne valgte da å lage en aftenunderholdning på Dampen «med assistanse av Damekoret og en oppleser». 17. mai i 1902 besluttet man å anskaffe sangerluer.

KONSERT I BEDEHUSET

Samme året gikk den første konserten av stabelen i bedehuset. Betingelsen

17. mai-samling utenfor Dampen i 1980-åra, der det ble sunget nasjonal-romantiske sanger, før bespisning i storsalen med noe attåt.

var at inntekten «tilfalt de fattige i Nydalen». Konserten samlet fullt hus og ga et overskudd på kr. 86,-. Konserten hadde følgende program:

1. *Kreutzer: Kapellet*
2. *Lindblad: Stridsbøn*
3. *Hoff: En vandrers bøn, Nydalens Sangforening*
4. *Pastor Birger Hall: Foredrag – Det hellige land*
5. *Præterius: Julesang*
6. *Beethoven: Stille natt, Blandet kor*
7. *Violinspill av pastor Birger hall*
8. *Nanini: Under korset*
9. *Wendelborg: Maria Magdalenas jubel, Nydalens Damekor*
10. *Pacius: Suomis sang*
11. *Paulsen: Når fjordene blåner*
12. *Reissiger: En sangers bøn, Nydalens Sangforening*

Ikke mye å si på det programmet, nei. Og «Sanger-livet tonet videre», heter det, med turer og sammenkomster og sangøvelser med bra frammøte. Til en utflukt til Brenningen ved Maridalsvannet var den foreslåtte bevertning: Punch og niste etter behag. 300 øl rekvirert fra Ytteborgs Bryggeri med utsalgspris 20 øre pr. flaske. Videre: 10 liter cognac, 4 kg sukker, jo da, sangertoddien har lange tradisjoner.

SANG TIL GODE FORMÅL

Så og si hvert år ble det holdt konserter og basarer til ulike formål, til innkjøp av piano, bibliotek på Grefsen skole o.a. Det ble arrangert juletrefest for barn og voksne etter følgende regel: «Ugifte medlemmer kan ta med to barn, medlemmer med flere enn fem ukonfirmerte (barn under 15 år) kan ta med de overskytende fritt».

På sangerturene til Jevnaker kunne både bygdas ordfører og stortingsmenn være tilstede på konserten, heter det. Til Kongsbergutflukten i

1930 ble koret assistert av fiolinisten Øivin Fjeldstad, «og alt gikk bra». Man fikk i disse årene også vedtatt statuetter for en «sangerorden», og på jubileumsfesten 1923 ble Martin Jocumsen utnevnt til æresmedlem.

Den kvinnelige «bannerkomiteen» holdt sin avslutningsfest på Elverhøi i 1931, og samme året gikk det første skirennet i Sangforeningen fra Hammeren i Maridalen. Også skøyteløp sto på programmet for spenstige sangerbrødre, blant annet på Maridalsvannet. I konkurranse med andre sangforeninger var ikke nydølingene til å slå i disse «grener». Grefsen Mannskor skal ha vært «ute i hardt vær», vet vi.

KRINGKASTING OG BANNER

1932-33 sto i 75-årsjubileets tegn, under stort arbeidspress. Likevel fikk man tid til flere turer, bl.a. en båttur til Malmøya. På jubileumskonserten, som ble kringkastet, var det stor applaus både for Nydalens Sangforening og de andre medvirkende. På sangerfesten i Militære Samfund foretok fru Eriksen avdukingen av banneret.

I Protokollene er vi innom forskjellige arrangementer som – basarer med revy på Ullbua, sangerstevne i Ski, familietur til Solvik, en «uforglemmelig» tur til Sundvollen, fotballkamp mot Herold, utflukt til Rjukan og deltagelse i innvielsen av Grefsen kirke i 1940. Og så kom krigen med «fem mørke år» der likevel sangen satte lys på tilværelsen. Man fattet nytt håp gjennom Fedrelandssang, Vikingsønner, Fire troll, Glad såsom fågeln, Nirvane, Vals og En lystig liten knekkert.

«Storgrana», Martinius Olsen Sandhaug, hadde 73 års virke i Nydalens Sangforening fra 1887 til han døde 93 år gammel.

BLENDING OG FRIGJØRING

Til tross for blendingstid og møteforbud fortsatte «sangen» ufortrødent med bl.a. sangkonsert i Grefsen kirke 6. april 1941. «Det var høytidsstemning i kirken da koret sammen med publikum sang to vers av fedrelandssangen», sto det i Morgenposten.

Medlemstallet i Nydalens Sangforening var i denne tiden oppe i 62 sangere, som sto for et godt frammøte.

Sangerhyllesten til kong Haakons hjemkomst 13. juni 1945 ble en uforglemmelig dag for alle sangere fra Oslo og Aker. Ca. 7.000 sangere sto på Slottsplassen da kongefamilien kom.

Sangeråret 1947-48 betegnes som «et rikt år» med jubileumskonsert i Pauli kirke, og med strålende jubileumsfest i Handelsstanden. I 1950 deltok Nydalen-sangerne i en kjempekonsert på Rådhusplassen med 45.000 tilhørere. Kirkekonserten 14. mars 1953 i Grefsen kirke, ble regnet som opptakten til 100-årsjubileet med valg av komiteer til å ta seg av økonomien og historikken.

100 ÅR OG FULLSATT AULA

Nydalens Sangforening feiret sine 100 år med jubileumsskrift, konsert i Aulaen onsdag 19. mars og fest i Handelsstanden lørdag 22. mars 1958. I referatet fra konserten står det bl.a.: «Så opprant endelig den store dag da vi for første gang i historien sto frem i Aulaen med eget program. Dirigenten, Reidar Knoph, var helt enestående denne kvelden, opplagt og rolig så det smittet over på koret. Det var fullsatt sal og et feststemt publi-

kum, og våre solister Henry Gulliksen og Johan Øian gjorde sine saker førsteklasses. Vi fikk en meget god presse.»

Og så var Nydalens Sangforening på full fart igjen med nye programmer og framtidsmål. Konserter, styremøter, generalforsamlinger, papirinnsamlinger, møte på Toppen 17. mai og arbeid med å «redde» Dampen, som sto på rivingslista til Spigerverket. 5. mai sang koret i «kringkastingen»: Maistrofe, I furuskogen, Haredans, Hopp om bord, Aftonstemning og Barcarole. Vi tar også med at det i 1960 ble arrangert skytterkveld på «Compani» med etterfølgende sexa.

Sønnen til Martinius, Helge Sandhaug, var aktiv sanger i 71 år.

SANGERFAMILIEN SANDHAUG

6. mai 1960 døde Martinius Olsen Sandhaug etter 73 års virke i Nydalens Sangforening. «Nå er storgrana i Nydalen falt», står det i protokollen. Fram til i år (1998) har sangerfamilien Sandhaug vært medlemmer i koret i 344 år!

Vi blar oss gjennom «President Avlangrud» og «Tulipankoret» til sang i Nordberg kirke ved Grefsen Sanatorium og «det perfekte frammøte». Det ble fastslått at det burde være obligatorisk å takke Nydalens Compagnie og Christiania Spigerverk for de årlige pengegaver. Likevel – man protesterte på kontingentforhøyelsen til Norges Landssangerforbund, men mente at kr. 3,50 pr. pjolter var en passende pris.

Utover i 1970-åra kunne man fastslå at: «Det er innlysende at et sangkor har en masse rivaliserende faktorer å hanskes med, såsom skiftarbeid, idrettslige aktiviteter, andre foreningers tilbud og ikke minst fjernsynet». Økonomi og medlemsverving sto på «dagsorden».

Hans sønn igjen, Arvid Odén Sandhaug, er fortsatt med etter 59 år i koret.

SANGERGLEDE RUNDTOM

Gjennomføringen av 125-års jubileet (1983) i Munchmuseet sammen med Bryn Orkesterforening, solister og orkester fikk god omtale. Jubileumsturen gikk til Norsjø i Telemark. Ellers kunne sommerturene gå til Hallingdal og Valdres med besøk og sang i alders- og sykehjem. Sangforeningen medvirket i tidsrevyen «Arbeidsfolk i bomull og jern» på Teknisk Museum og på Folkemuseet. I 1986 var koret med og underholdt under Nydalens Skiklubs 100-års feiring i Oslo Rådhus, der ordfører Albert Nordengen ønsket de innbudte velkommen.

Ordføreren var med på gjenåpningen av Dampen til Nydalens Samfunnshus, og 17. mai 1988 var nydølingenes sang et hyggelig innslag i fjernsynets opptak av barnetogene langs Karl Johans gate til Slottet. En kulturaften som Nydalens Sangforening arrangerte i Folkets hus på Kjelsås samlet fullt hus. Ellers har «sangera» vært populært tilstede med kor- og allsang ved Historielagets sammenkomster. 130-års festen ble holdt på Tyrifjord Hotell, der også årets jubelfest skal feires 6. og 7. juni i år.

Nydalens Sangforening i jubileumsåret med sangermerket på røde jakker og nye slips. Dirigenten, Arne Haslerud, midt på bildet i første rekke mellom korets eneste nålevende æresmedlemmer, Asbjørn Andersen og Kjell Frantzen.

Jubileumskonserten i Grefsen kirke lørdag 14 mars i år ble meget vellykket med et innholdsrikt og krevende program. Nydalens Sangforening, med sin dirigent Arne Haslerud, hadde fått med seg Bryn Orkesterforening (dirigent Philip Weber), organist Halgeir Schiager og som korsolist Per Arne Vighals.

FLEIP OG SKRYT

I krigsårene 1940-45 var jeg medlem av Nydalens Sangforening, da min mor og far var «vaktmestere» på Dampen. Jeg mottok et merke «Med takk for udmerket fremmøte 1944» og klarte å sikre meg to napp i skipokalen. Et stort øyeblikk var det også da jeg «tok» dirigenten, Dag Kristoffersen, i en «feilpunktering» under innøvelsen av en ny sang, jo da.

Under Holmenkollrennet for et par år siden hadde Nydalens Sangforening engasjert seg i pølsesalg. Da sangernes muntrasjonsråd Arne P. sto bak salgsdisken, opplyste han kundene om at han hadde hatt bakkerekorden i «Kollen» 1939.

– Hva heter du, da? ble det spurt.

– Harry Lagert, var svaret, og så viste Arne P. fram programmet der det sto svart på hvitt.

Om dette innslaget økte pølsesalget, skal være usagt. Når jeg nevner dette, kan det høres ut som skryt. Og det er det vel også. Jeg er jo vokst opp på Dampen i Nydarn –. ■